

***В. І. Доморослий,**
кандидат історичних наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін
Уманський національний університет садівництва*

Й. АНТОНЕСКУ ТА ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Румунія повністю скористалася перебігом воєн на території України, що мали місце у 1918 – 1919 рр. Як союзник Антанти, румуни отримали можливість, разом з іншими країнами-переможцями вирішити всі свої територіальні претензії. У 1919 р. Румунія анексувала Північну Буковину, а у 1920 р. країни Антанти підписали з Румунією Бессарабський протокол за яким признавали приєднання Південної Бессарабії.

Протягом військової операції, проведеної Червоною Армією 28 червня– 3 липня 1940 р. вище названі землі були повернені до складу України, яка на той час була складовою частиною Радянського Союзу.

Виходячи з цього, тогочасне румунське керівництво на солі з Йоном Антонеску прагнуло повернути ці землі собі, адже вини трактувалися як «споконвічно румунські». Ці прагнення стали складовою політики диктатора Антонеску під час підготовки керованої ним держави до війни проти СРСР. 23 листопада 1940 р. Румунія стає союзницею Німеччини, переслідуючи суто прагматичні інтереси, за допомогою Гітлера: знищити радянську загрозу, повернути забрані СРСР землі та отримати німецьку підтримку у поверненні північної Трансільванії.

Більш ніж за півроку до початку нападу Німеччини на СРСР Румунія стала ретельно готуватися до захоплення Північної Буковини і Бессарабії, про що свідчить планове внесення відповідних питань на розгляд засідань Ради міністрів. Однак ці наміри, ретельно приховувалися. Свідченням цього є засідання 11 квітня 1941 р., на якому маршал Антонеску, презентуючи зовнішньополітичні пріоритети країни, зазначав, що «Румунія у жодній формі не втручається в конфлікти на Балканах», завуальовано уточнюючи, що «наші погляди мають бути спрямовані на інший напрямок, а наші сили повинні

готуватися до іншої долі», маючи на увазі напад на Північну Буковину та Бессарабію [1, 2009].

Коли у червні того ж року А.Гітлер особисто повідомив Й. Антонеску про наміри атакувати СРСР 22 червня. то на засіданнях Ради міністрів від 17 і 19 червня 1941 р. вже йшлося про конкретний план підготовки до окупації Північної Буковини і Бессарабії. 18 червня 1941 р., румунський диктатор «запевнив фюрера у тому, що сам до кінця піде у запланованих діях на Сході, додаючи, що не виставляє жодних передумов щодо військового співробітництва на території, яка стане театром військових операцій» [2, 2011, с.195].

22 червня 1941 р. румунські війська разом з німецькими розпочали завоювання України. На окупованих землях Української РСР, що до 1940 не входили до складу Румунії, було утворено губернаторство Трансністрія. До нього увійшла переважна частина колишньої Молдавської АРСР у складі УРСР та східна частина Одеської обл. з містами Одесою й Очаковим (тепер східна частина Молдови, яка контролюється невизнаною Придністровською Молдавською Республікою, східна частина Одеської області та західна частина Вінницької області) [3, 2006, с. 127].

Воєнні успіхи першого етапу війни спонукали румунське керівництво ще до масштабніших планів. Газета «Уніря» вимагала встановити кордон «на Дніпрі, або далі» [4, 2012].

Офіційний Бухарест вороже сприйняв створення українського уряду у Львові 30 червня 1941 р. та проголошення ним Акту про відновлення української держави. М. Антонеску з тривогою інформував членів уряду про створення «у Львові створено Український Національний Уряд, який нотами інформував Уряд Німеччини і представників інших урядів, акредитованих у Берліні... про наміри створити Українську Державу». Ці «анти румунські претензії» за словами М. Антонеску, так налякали румунських урядовців, що він «особисто вирішив заборонити діяльність і розформувати будь-яку українську асоціацію на території країни» [1, 2009]. Першою жертвою став Допомоговий комітет для українців-емігранті у Румунії, створений у 1922 р.

українською військово-політичною еміграцією. З перших днів війни багато членів Комітету пішли добровольцями до румунського війська, сподіваючись на визволення України від радянської окупації. Незважаючи на це, румунська влада, після серії обшуків, 20 вересня 1941 р. заборонила діяльність Комітету[5, 2010, с. 187].

Ксенофобія Й. Антонеску поширювалася не тільки на українців, а й на всіх слов'ян. Свідченням цьому є його меморандум до А.Гітлера 11 лютого 1942 р. «...Румунський народ у боротьбі на сході виконує анонімну і колективну місію повалення слов'янства, що є великою місією німецького народу» [2, 2011, с.196].

Відомо, що румунські окупаційні війська у Трансністрії займалися масовими розстрілами не лише військовополонених, але й інтернованих в спеціальних концтаборах євреїв та циган. Паралельно відбувалося й системне грабування регіону. Цьому сприяла добре організована комплексна репресивна система військової присутності румунських властей у Трансністрії. У кожному повіті існували жандармські загони з 250 – 300 осіб. Їх обов'язком була підтримка правопорядку у повітах. Командири жандармських підрозділів були, водночас, і судьями. Всього діяли 13 таких трибуналів тобто, скільки було тимчасових румунських повітів у Трансністрії[2, 2011, с.199].

Військова авантюра проти України мала для Румунії важкі наслідки - загальні втрати за період з 22 червня до 19 серпня 1944 р., у тому числі під час боїв на території України, склали 201 267 осіб. Сам Й. Антонеску та його найближчі соратники - М. Антонеску, Г. Алексяну та П. Васіліу, на виконання вироку Народного трибуналу Румунії, як злочинці Другої світової війни, були засуджені до смертної кари та розстріляні 1 червня 1946 р.

У 2006 р. Й. Антонеску було частково реабілітовано рішенням Апеляційного суду м. Бухареста (ухвалу скасовано 2008 Верховним судом Румунії). Реабілітація стосувалася обвинувачення у злочинах проти миру (веденні агресивної війни), однак не передбачала реабілітації за обвинуваченнями у військових злочинах та злочинах румунської адміністрації на окупованих територіях [6, 2018].

Незважаючи на такі суперечливі сторінки минулого, у скрутний час для України Румунія прийшла на допомогу. Україна отримує від наших румунських сусідів боєприпаси, стрілецьку зброю та запчастини для військового обладнання. Міністр оборони України Олексій Резніков уточнив, що «це сотні одиниць стрілецької зброї, десятки тисяч таких необхідних боєприпасів і запасних частин для різного озброєння» [7, 2022]. Це все сприятиме нашій перемозі над російським агресором.

Список використаних джерел

1. В. Волошин. 2009. Маршал Іон Антонеску як виразник «тотального націоналізму» Маловідомі факти антиукраїнської діяльності румунського диктатора. *Дзеркало тижня*. 20 листопада.
2. Рендюк Т. 2011. Румунська окупація території України у 1941 – 1944 роках (за новітніми румунськими джерелами). URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/95734/16-Rendyuk.pdf?sequence=1>.
3. Новосьолов О. 2006, Українські землі в політичних планах Румунії (вересень 1940 - червень 1941 рр.). *Вісник Прикарпатського університету: Історія*. Вип. 10–11. С. 126–134.
4. Україна в румунських зовнішньо-політичних концепціях. 2012. URL: <http://litopys.org.ua/ukrxx/r11.htm>
5. *Власенко В. М.* 2010. З історії організованого життя української політичної еміграції в Румунії у 1929-1932 рр. (за матеріалами Центрального державного архіву Болгарії). *Пам'ятки: археографічний щорічник*. Київ, 2010. Т. 11. С. 185-202.
6. Антонеску Йон, Віктор. 2010. URL: <http://vue.gov.ua/> Антонеску, Йон_Віктор.
7. Румунія – Україна: як спільна історія змінює сусідів. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3558833-rumunia-ukraina-ak-spilna-istoria-zminue-susidiv.html>